

Leren in de gevangenis verlegt grenzen. Een verslag van de conferentie van de European Prison Education Association

An-Sofie Vanhouche¹, Dorien Brosens²,
Liesbeth De Donder³ & Gert Hurkmans⁴

Van 16 tot 19 november 2017 vond het twejaarlijkse congres van de European Prison Education Association (EPEA) plaats in Wenen, met als centrale thema: 'Beyond Frontiers: Challenges. Opportunities. Aspirations'. EPEA is een Europese niet gouvernementele organisatie bestaande uit professionals zoals leerkrachten, vormingswerkers, gevangenisdirecties, onderzoekers, vrijwilligers en andere personen die werken rond leren in detentie.⁵ Dit Europees netwerk promoot leren in detentie vanuit de aanbevelingen van de Raad van Europa.

Tijdens deze conferentie deelden sprekers en deelnemers ervaringen over 'best practices', zagen we resultaten vanuit innovatief onderzoek en werden er nieuwe netwerken uitgebouwd. Ook Klasbak vzw, de Belgische afdeling van EPEA⁶, nam deel aan de conferentie. In dit artikel geven we enkele ontwikkelingen en de belangrijkste hoogtepunten mee. Aangezien de conferentie drie dagen duurde, bespreken we in dit artikel slechts een selectie van de behandelde thema's. We focussen voornamelijk op de EPEA en haar netwerk evenals een aantal recente ontwikkelingen op vlak van gevangeniseducatie die tijdens de conferentie in de verf werden gezet.

De visie, missie en werking van EPEA

Vooraleer we starten met een bespreking van inhoudelijke thema's, gaan we dieper in op de identiteit van de EPEA, haar doelstellingen en werking. Omdat iedereen recht heeft op educatie, formuleerde de Raad van Europa in 1989, 17 verschillende aanbevelingen om leren in detentie te promoten en te ondersteunen.⁷

EPEA schuift deze aanbevelingen naar voor als na te streven doelen in alle Europese landen. Vooreerst moeten gedetineerden toegang krijgen tot een uitgebreid aanbod leermogelijkheden. Educatie wordt breed opgevat en omvat naast klassieke lessen in klaslokalen ook beroepsopleidingen, creatieve en culturele activiteiten, sport, activiteiten die sociale vaardigheden versterken en toegang tot bibliotheken. Idealiter kunnen gedetineerden deelnemen aan educatie *buiten* de gevangenis. Wanneer zij de gevangenis niet mogen verlaten, dan dient de buitenwereld zo veel als mogelijk binnengehaald te worden. Dit betekent dat gedetineerden hetzelfde kwalitatieve aanbod (moeten kunnen) genieten als leeftijdsgenoten buiten de muren. Om dit aanbod te kunnen uitwerken, is ondersteuning van alle actoren (gaande van gevangenisdirecties, tot activiteitenaanbieders tot bewakingspersoneel) in de gevangenis cruciaal. Omdat educatie dikwijls concurreert met arbeid binnen de muren, mogen gedetineerden geen financieel nadeel ondervinden wanneer zij deelnemen aan leeractiviteiten. Uiteindelijk moedigt de Raad van Europa initiatieven aan die de brug slaan naar de buitenwereld zodat gedetineerden de gestarte opleidingen kunnen voortzetten na hun vrijlating.

Om deze doelstellingen te realiseren, zet EPEA in op verschillende domeinen: promotie van educatie in Europese gevangenissen, ondersteuning van haar leden en een uitbreiding van het netwerk. In het kader hiervan heeft EPEA het voorbije jaar bijvoorbeeld samengewerkt met Europris voor de opstart van een nieuwe expertengroep binnen deze laatstgenoemde organisatie: 'education in prison'. Door deze nieuwe werkgroep wordt het Europees managementsniveau aangemoedigd om leren in detentie op de kaart te

1 An-Sofie Vanhouche is coördinator van Klasbak vzw en verbonden aan de Vakgroep Criminologie van de Vrije Universiteit Brussel.

2 Dorien Brosens is bestuurslid van Klasbak vzw en verbonden aan de vakgroep Educatiewetenschappen van de Vrije Universiteit Brussel.

3 Liesbeth De Donder is voorzitter van Klasbak vzw en verbonden aan de vakgroep Educatiewetenschappen van de Vrije Universiteit Brussel.

4 Gert Hurkmans is bestuurslid bij Klasbak vzw en directeur van Taxandria CVO Turnhout.

5 EPEA, www.epea.org/ (consultatie 11/01/2018).

6 Klasbak, www.klasbak.net (consultatie op 11/01/2018).

7 Council of Europe, Recommendation N° R (89) 12 of the Committee of Ministers to member states on education in prison (consultatie op 23/01/2018).

zetten.⁸ EPEA hielp bij de opstart van de expertengroep en werkt momenteel nauw samen om bestaande kennis verder uit te bouwen. Daarnaast zet EPEA ook sterk in op de bekendmaking van de International Prison Education Day op 13 oktober. Die dag benadrukt men wereldwijd het belang van educatie binnen de gevangenismuren. Verschillende initiatieven werden opgezet in Europa en de EPEA kiest telkens 1 winnaar die gratis naar de eerstvolgende conferentie mag komen. Een uitgebreid overzicht van de EPEA activiteiten is terug te vinden in hun jaarverslag.⁹

Leren in detentie: een brede invulling

Dat EPEA een brede invulling geeft aan het begrip 'educatie' komt duidelijk naar voren in het congresprogramma. Tijdens verschillende workshops werd stilgestaan bij de meerwaarde van deelname aan leeractiviteiten tijdens detentie, zowel voor gedetineerden (vb. verbetering van zelfwaarde, meer kansen op tewerkstelling), als voor de gevangenis (vb. verhoogde dynamische veiligheid) en de samenleving (vb. minder recidive). Formele educatie of trainingen waardoor gedetineerden de mogelijkheid krijgen een diploma of certificaat te behalen kwamen regelmatig aan bod, maar ook non-formele en informele leervormen kregen hun plaats. Deze leervormen leiden niet tot een diploma of certificaat, maar bieden gedetineerden wel de mogelijkheid om vaardigheden te verwerven die ze zowel tijdens als na hun detentieperiode kunnen gebruiken. Zo werd er stilgestaan bij peer educatie waardoor gedetineerden de mogelijkheid krijgen om andere gedetineerden te leren lezen en schrijven¹⁰, het transformerende karakter van muziek¹¹, de rol van kunst in het doorbreken van de *offender identity*¹², het gebruik van multimedia in gevangenissen¹³, de

mogelijkheden om gedetineerden inspraak te geven tijdens hun detentieperiode¹⁴,... Bovendien is het belangrijk dat de gedetineerdenpopulatie zeer divers is en een aantal kwetsbare groepen heeft m.b.t. participatie aan leeractiviteiten. Ook dit kwam aan bod tijdens de conferentie d.m.v. presentaties over buitenlandse gedetineerden¹⁵ en een presentatie over vrouwelijke gedetineerden.¹⁶ Men probeert op die manier praktijkmensen bewust te maken van een breed arsenaal aan leervormen die moeten ingevoerd worden in gevangenissen om de leervormen voldoende te kunnen afstemmen op de leervragen van gedetineerden. Op deze bewustwording zetten zowel de EPEA als Klasbak sterk in.

Special Interest Group: Prison-University Partnerships

EPEA richtte tijdens het congres zijn eerst 'special interest group' (SIG) op. Binnen dergelijke SIG's wil men een netwerk en expertise uitbouwen over innovatieve projecten of thema's. De eerste SIG werkt rond 'prison-university partnerships'.

In verschillende sessies bespraken professoren en docenten van verschillende universiteiten hoe ze universiteitscursussen binnenbrengen in gevangenissen.¹⁷ Er zijn verschillende manieren om dit te doen. Soms gaat enkel de betrokken professor naar de gevangenis om zijn/haar cursus te doceren, maar vaak gaan ook de universiteitsstudenten zelf mee naar de gevangenis om gezamenlijk les te volgen met studenten van de gevangenis. Voornamelijk in het Verenigd Koninkrijk (V.K.) wordt dit model op grote schaal toegepast. De interactieve kaart van PUPIL (Prison University Partnerships in Learning) geeft weer welke universiteiten en gevangenissen daar samenwerken.¹⁸ In totaal bestaan er 37 projecten

8 Europris, *Education in prison*, http://www.europris.org/expert_groups/education-in-prison/ (consultatie op 11/01/2018).

9 EPEA, *Biennial Activity Report 2016-2017*, <http://www.epea.org/wp-content/uploads/Biennial-Activity-Report-Web-Final.pdf> (consultatie op 11/01/2018).

10 HOPKINS, T., *Enhancing positive self-identities and Edu-centricities in UK adult prisoners: Evaluating a peer-led reading intervention*. Presentatie op de tweejaarlijkse conferentie van de European Prison Education Association in Wenen, 2017.

11 LEE, S., TAYLOR, I., *Bridges-Using music to transform the lives of prisoners*. Presentatie op de tweejaarlijkse conferentie van de European Prison Education Association in Wenen, 2017.

12 TATIPIKALAWAN, P., BAKERMANS, T., *Art works. Breaking the offender identity*. Presentatie op de tweejaarlijkse conferentie van de European Prison Education Association in Wenen, 2017.

13 CAVALLARO, A., *The challenges and opportunities of writing across media*. Presentatie op de tweejaarlijkse conferentie van de European Prison Education Association in Wenen, 2017.

14 GARRAT, S., CHAMPION, N., GIBSON, N., *Listening to Learners: Empowering prisoners to shape, develop and improve prison education*. Presentatie op de tweejaarlijkse conferentie van de European Prison Education Association in Wenen, 2017.

15 MANGER, T., CROUX, F., ASBJORNSEN, A., BROSENS, D., DE DONDER, L., *Participation of foreign national prisoners in prison activities: Research insights from Belgium and Norway*. Presentatie op de tweejaarlijkse conferentie van de European Prison Education Association in Wenen, 2017.; VAN ACKER, L., LEMMERS, F., BROSENS, D., *The FORINER project: Distance education for foreign national prisoners*, Presentatie op de tweejaarlijkse conferentie van de European Prison Education Association in Wenen, 2017.

16 ZIZIOLI, E., COLLA, E., *Beyond the borders of indifference and stereotypes: Working on the empowerment of vulnerable women in prison*. Presentatie op de tweejaarlijkse conferentie van de European Prison Education Association in Wenen, 2017.

17 SCHWAN, A., ARMSTRONG, S., KING, J., *University-Prison engagement in adult prison education: Beyond bibliotherapy and desistance theory*. Presentatie op de tweejaarlijkse conferentie van de European Prison Education Association in Wenen, 2017.; O'GRADY, A., LITTLE, R., BENNALLICK, M., *Establishing learning together opportunities between higher education institutions and prison institutions: what's that all about?* Presentatie op de tweejaarlijkse conferentie van de European Prison Education Association in Wenen, 2017.

18 Prison Education Trust, PUPIL, <http://www.prisonerseducation.org.uk/pupil> (consultatie op 22/01/2018).

die georganiseerd worden door 33 verschillende universiteiten in evenveel gevangenissen. Het mag dus duidelijk zijn dat men in het V.K. sterk investeert in dergelijke partnerschappen.

Tijdens de presentaties kwam sterk naar voor dat de twee studentengroepen die in eerste instantie weinig gemeen hebben, samen een leerproces doormaken. Het gaat dan enerzijds om het verwerken van de leerstof en anderzijds om het aanleren van soft skills die tijdens groepsinteracties worden bijgebracht zoals sociale en communicatieve vaardigheden. Op die manier krijgen studenten een arsenaal van vaardigheden aangeleerd. Naast de voordelen die veel docenten ontdekten in het leerproces van hun studenten, stelden zij ook moeilijkheden vast.

Het hoeft niet te verbazen dat de moeilijkheden dikwijls gelieerd zijn aan de beveiligde gevangeniscontext. Bovendien merken lesgevers dat de cursus soms als minder relevant wordt beschouwd door het gevangenispersoneel. Daarom bekijken verschillende docenten hoe ze het bewakingspersoneel kunnen betrekken bij de cursussen. In sommige projecten mag bewakingspersoneel deelnemen en ook de cursus volgen, in andere projecten onderzoekt men hoe andere universiteitsopleidingen kunnen inspelen op de noden van het penitentiair personeel.

Zo trokken bijvoorbeeld studenten kinesithérapie naar de gevangenis om personeelsleden met fysieke klachten te behandelen in het kader van hun stage. Dankzij dit soort samenwerkingen krijgen universiteiten een positiever imago binnen de muren, hetgeen de leerkanalen voor gedetineerden ten goede komt. Daarnaast was er ook aandacht voor de belangrijke overgang naar de buitenwereld.¹⁹

Het Amerikaanse project Rebound²⁰ dient als schoolvoorbeeld. Dit project informeert gedetineerden tijdens hun detentie over de mogelijkheden voor ondersteuning om een universiteitsopleiding te volgen na de vrijlating. Bovendien voorzien ze individuele begeleiding voor ex-gedetineerden die aan de universiteit studeren.

Omdat de interesse voor dit thema groeit, besliste de EPEA hierover een SIG op te richten. Deze groep laat praktijkmensen en specialisten toe om informatie uit te wisselen en van elkaars praktijken te leren. Binnenkort publiceert EPEA meer informatie over de SIG op haar website.

Op gevangenisbezoek in Oostenrijk

Na een introductie van Katharina Schwarzl ('Directorate General for the Prison Service and Preventive Detention') over educatie in Oostenrijkse gevangenissen, kregen de deelnemers van de EPEA-conferentie de mogelijkheid zelf een bezoek te brengen aan één van volgende gevangenissen: Swarzau, Gerasdorf, Simmering of Korneuburg. De gevangenissen verschillen van elkaar. Korneuburg is bijvoorbeeld een nieuwe gevangenis met plaats voor 267 mannelijke en vrouwelijke beklaagden en veroordeelden met een straf tot 18 maanden, terwijl Simmering een oude gevangenis is die enkel mannelijke veroordeelden huisvest met een straf van 3 maanden tot 5 jaar. Aangezien iedereen slechts 1 gevangenis kon bezoeken, werden vlak na het bezoek rondetafelgesprekken gehouden zodat de deelnemers hun ervaringen konden terugkoppelen en ook konden linken met de situatie in hun eigen land. Tijdens zowel de introductie van Katharina Schwarzl als de gevangenisbezoeken werd duidelijk dat Oostenrijk met een grote populatie buitenlandse gedetineerden kampt (meer dan 50%). De meeste Oostenrijkse gevangenissen beschikken over een (klein) computerlokaal dat uitgerust is met het ELIS-systeem, waardoor studenten de mogelijkheid hebben afstandsonderwijs te volgen. ELIS (E-learning im Strafvollzug) is het in Duitsland opgerichte en beveiligde e-learning platform waarop software voor leerdoeleinden wordt geplaatst. Simmering heeft daarnaast een talrijk aanbod aan beroepsopleidingen (vb. vorkheftruck, houtbewerking, schilder, metsers, kok, bakker). Net zoals in de Belgische gevangenissen hebben ook hier bepaalde gedetineerden de mogelijkheid een cursus te volgen buiten de gevangensmuren. Een groot verschil is dat gedetineerden die een cursus gestart zijn tijdens hun verblijf in Simmering maar vrij komen, de kans hebben om op cursusdagen naar de gevangenis te komen en zo hun cursus af te maken en een certificaat te behalen. Uit de rondetafelgesprekken achteraf bleek dat dit vrij uitzonderlijk is en dat België - net zoals vele andere Europese landen - deze mogelijkheid niet heeft.

Naast de gevangenisbezoeken, konden de conferentiedeelnemers ook kiezen om een bezoek te brengen aan NeuStart. NeuStart biedt ex-gedetineerden kansen om hun leven na vrijlating

19 CHAMPION, N., *University involvement in prison education. Presentatie op de tweejaarlijkse conferentie van de European Prison Education Association in Wenen, 2017*

20 *Project Rebound*, <http://www.fullerton.edu/rebound/> (consultatie op 24/01/2018)

weer op te bouwen. Deelnemers worden getraind om te werken in de transportsector, houtbewerking en fietsherstelling en staan onder supervisie van een gekwalificeerde begeleider. Daarnaast helpen ze gedetineerden ook met het uitbouwen van een (nieuw) sociaal netwerk en de zoektocht naar een woonst.²¹

Aansluiten bij het netwerk?

Kortom, de uitwisseling met andere experts tijdens dit congres was erg inspirerend en bood nieuwe

ideeën om verder aan de slag te gaan.

Wil u ook lid worden van dit netwerk en op de hoogte blijven van activiteiten rond educatie in de gevangenis? De Klasbak-nieuwsbrief biedt een overzicht van de voornaamste ontwikkelingen in Vlaanderen. Naast deze gratis nieuwsbrief kan u ook lid worden van Klasbak vzw en op die manier aansluiten bij dit netwerk. Klasbak vzw is de Belgische afdeling van EPEA waardoor hun leden onmiddellijk ook lid zijn van EPEA. Ook EPEA heeft een nieuwsbrief die u op de hoogte brengt over Europese ontwikkelingen.

²¹ Neustart, <https://www.neustart.at/at/en/> (consultatie op 23/01/2018).